

Морозова О.

Дослідження історії України першої половини XX ст. в сучасній польській історіографії: напрямки, концепції, дискусії. – Миколаїв: Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2020. – 432 с.

Книжка Ольги Морозової стала першою науковою цілісною монографією з питань історії України першої половини XX ст. у висвітленні сучасних польських істориків. Від самого початку становлення незалежної Української держави Республіка Польща підтримувала українців в їхньому прагненні до розбудови незалежності, європейському та євроатлантичному виборі. Український і польський народи поєднує багатомісячне спільне минуле, що сприяє поглибленню тісної співпраці на міжнародній арені.

Однак українсько-польська історія залишила у спадок багато трагічних подій, які вносять у польсько-українські відносини певний дисонанс. Тож бажання авторки дослідити і проаналізувати процес вивчення проблем історії України першої половини XX ст., польсько-українських відносин є позитивним моментом як для української, так і для польської історіографії.

Уже перше ознайомлення зі студією засвідчує, що авторка опрацювала значний масив публікацій польських істориків. Цілком слушно задіяно праці польської та української діаспор, надбання української історіографії. Такий підхід дозволив показати місце сучасної польської історіографії у загальному контексті історичної науки з досліджуваного питання.

Монографію структуровано за традиційною схемою: вступ, розділи (їх п'ять), висновки, короткий виклад польською та англійською мовою, список джерел, біографію польських українців та іменний покажчик. Розділи складаються з підрозділів.

Авторка охопила доволі широкий хронологічний період – від 1989 до 2020 рр. У книжці представлено процес зміни методологічних засад і підходів польських істориків у дослідженні історії України, загального бачення та сприйняття української проблематики, що відбулися з моменту становлення демократичної Польщі. Охарактеризовано особливості сучасної польської україністики, висвітлено і проаналізовано актуальні питання історії України перших десятиліть XX ст., міжвоєнного часу, періоду Другої світової війни та повоєнного часу.

У першому розділі – «Історіографічні, джерелознавчі та методологічні аспекти дослідження» – описано процес дослідження історії України у сучасній польській історіографії, еволюцію наукової розробки проблеми, її методологічну базу і джерелознавчі аспекти. Авторка демонструє нелегкий шлях становлення й розвитку інтересу польських учених до українознавчої проблематики від моменту становлення демократичної Польщі до сьогодення на тлі загального суспільно-політичного процесу в державі, висвітлює дискусійні моменти.

Другий розділ – «Новітня польська україністика: особливості, напрями, інституції, персоналії» – окреслює процес дослідження історії України в польських наукових та освітніх інституціях, сучасний стан й актуальні проблеми розвитку польської україністики, висвітлює історичний контекст її становлення, основні

етапи поступу, особливості, напрями. У розділі порушуються питання місця та ролі періодики у представленні української історії, презентуються портрети польських українців.

У третьому розділі – «Актуальні питання історії України перших десятиліть ХХ ст. в новітній польській історіографії» – проаналізовано сучасну польську наукову літературу, що репрезентує процеси взаємовідносин українців і поляків на західноукраїнських землях у 1917–1920 рр., зокрема польсько-українське протистояння 1918–1919 рр. Авторка демонструє і яскраві моменти українсько-польської співпраці часів Директорії УНР.

Четвертий розділ – «Українська проблематика міжвоєнного часу в сучасній польській науковій літературі» – показує процеси на українських землях, що входили до складу різних держав. Основну увагу приділено ситуації у Західній Україні 1919–1939 рр., процесам, які відбувалися на Наддніпрянщині 1920–1939 рр. Порушене питання діяльності української еміграції у працях польських істориків.

У п'ятому розділі – «Проблеми українсько-польських відносин 1939–1947 рр. в новітній польській історіографії» – ідеться про переосмислення сучасними польськими історіографами актуальних проблем історії України воєнного та повоєнного періодів, українсько-польських відносин на основі використання нових джерел і фактів, розвінчання усталених стереотипів радянської доби й міфів минулого. У розділі порушено проблеми діяльності українського підпілля, Волинської трагедії, повоєнних переселень, операції «Вісла».

Головною перевагою монографії став той факт, що авторці вдалося впорядкувати джерельну базу польської історіографії періоду 1989–2020 рр., що стосується історії України першої половини ХХ ст. за допомогою відповідних методологічних підходів та узагальненої історіографічної літератури. Це дозволяє відтворити генезис історіографічного процесу, окреслити його провідні напрями та особливості, оцінити об'єктивність і повноту наявних історіографічних фактів досліджуваної проблеми.

Аналізуючи досягнення польської історіографії 1989–2020 рр. з історії України першої половини ХХ ст., авторка вказує на кілька важливих проблем. Однією з них є політичний тиск на польських дослідників, які займаються українською проблематикою. Не завжди позитивну роль відіграють також «кресові» товариства, що намагаються нав'язати власну інтерпретацію подій. Слід погодитися з думкою О.Морозової про те, що використання історії в політичних або пропагандистських цілях перешкоджає процесу якісного дослідження та аналізу українського минулого й часто призводить до створення картини подій, нерідко далеких від історичної істини.

Дуже важливу та водночас цікаву частину праці становлять численні біографії кількох десятків польських дослідників історії України першої половини ХХ ст.

Авторка цілком слушно твердить, що у сучасній польській історіографії не сформувалося наукових шкіл, які вивчають історію України 1917–1947 рр., натомість автономно існують науково-дослідні центри у провідних університетських містах, які очолюють досвідчені фахівці. Чільне місце серед них займають історики українського походження, інтегровані у загальний науковий і політичний простір Республіки Польща, доносячи при тому власну позицію стосовно найбільш контроверсійних питань.

О.Морозова, наводячи приклади співпраці українців і поляків, не оминає трагічні факти спільного минулого, які подеколи роз'ятрюють екстремістські елементи в обох державах та певні політичні угруповання. Тому, на переконання авторки,

історики повинні об'єктивно дослідити минувшину з метою винесення уроків для неповторення подібних ситуацій.

До позитивних моментів монографії можна віднести також розроблену О.Морозовою періодизацію процесу дослідження історії України першої половини ХХ ст. у сучасній польській історіографії та вироблення практичних рекомендацій щодо сприяння дослідженню історії України в Польщі, розвитку наукового діалогу українців і поляків.

Позитивно оцінюючи доробок О.Морозової, маємо підстави окреслити й певні вади та дискусійні моменти. Наприклад, можна собі задати питання, чому авторка об'єктом власного дослідження обрала історію України саме першої половини ХХ ст.? Такий вибір може викликати деякі сумніви, тим більше, що у цей період політична ситуація в Україні докорінно змінилася. З іншого боку, рішення про аналіз польської історіографії 1989–2020 рр. таких сумнівів не викликає. Однак, узявши до уваги настільки широко окреслений напрям досліджень, слід було рахуватися з тим, що не всі роботи польських істориків будуть використані. І так є в даному випадку. Незважаючи на дуже широкий і скрупульозний список залучених джерел (бібліографія складається майже з 2 тис. пунктів), авторка оминула деякі праці польських дослідників. Однак представлена джерельна база настільки серйозна, що цього абсолютно достатньо, щоб визначити основні тенденції польської історіографії та зробити глибокі узагальнюючі висновки.

Виконана праця є оригінальною, адже демонструє нові підходи до оцінки сучасної польської історіографії. Її авторка впродовж десятиліття відома своїми публікаціями та виступами на тематичних конференціях. Вона не сумнівається, що її монографія жодним чином не завершує дослідження польської наукової літератури 1989–2020 рр., що стосується історії України першої половини ХХ ст. Однозначно стверджує, що необхідні далі дослідження. І можна сподіватися, що обговорювана книжка стане для цього поштовхом. Уважаємо, що монографія О.Морозової посяде гідне місце серед праць як українських, так і польських істориків.

Марек Миколайчик

габілітований доктор, професор,

Університет ім. А.Міцкевича

(Познань, Польща), marmikol@konto.pl